

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: MAJORITETSKIRKE OG RELIGIONSPOLITIKK

ARTIKLER OG INNLEGG

TYSKERJENTENE, KIRKEN OG DET
NORSKE SAMFUNN I 2018

RELIGIONSFRIHET – UTFORDRINGER
LOKALT OG GLOBALT!

FRA BOKFRONTEN

SØNDAGSTEKSTEN

ROMJULSSØNDAG

NYTTÅRSAFTEN

NYTTÅRS DAG / JESU NAVNEDAG

KRISTI ÅPENBARINGS DAG

MAJORITETSKIRKE OG RELIGIONSPOLITIKK

Den norske kirkes stilling som majoritetskirke er historisk sett en følge av en religionspolitikk som vi i dag ikke kan forsvare. Hvilke konsekvenser bør vi i dag trekke av det?

Oskar Skarsaune har nylig levert et utfordrende bidrag til norsk kirkedebatt gjennom boken *Etterlyst: Bergprekenens Jesus. Har folkekirkene glemt ham?* Boken er anmeldt lengre bak i dette heftet, og jeg skal ikke her gi meg inn på noen vurdering av boken som sådan. I stedet vil jeg konsentrere meg om den religionspolitiske utfordring som boken stiller Den norske kirke overfor. Det gjør vondt å lese Skarsaunes skildring av hvordan en kirke som var forfulgt, og som sa nei til vold og makt, etter hvert selv ble et redskap for undertrykkelse og tvang. Den store forandringen skjedde da romerske keisere brukte kirken som et redskap til å holde samfunnet sammen og gjorde kristendommen til statsreligion. En slik rolle for kristendom og kirke ble videreført i Europa helt opp til moderne tid, og knapt noe sted var statsmakt og kirke så integrert i hverandre som i det lutherske Norden.

Tvang og makt var naturligvis ikke hele bildet. Innføringen av kristendommen som offisiell religion hadde som regel basis i folkelig oppslutning. Det samme gjaldt innføringen av reformasjonen, om enn ikke i særlig grad i Norge. Og en tro som var blitt innført med makt, kunne etter en tid likevel mobilisere økt folkelig oppslutning. Selv om det handler om et bilde med mange nyanser, må vi likevel erkjenne at mye av kirkens og kristendommens posisjon i Europa ble oppnådd med midler vi i dag vil ta avstand fra, og som utvil-

somt også var i strid med idealer som preget den tidligste kristendom.

Å analysere og vurdere historien er én ting. Noe annet er hva vi gjør med den innsikt som historien gir oss. Vi kan ikke gjøre den ugjort, men vi må likevel forholde oss til den. Ikke bare kirkens, men hele vår felles historie er et produkt av hendelser og handlinger som vi i dag vil ta avstand fra. Like fullt er vi forvaltere av en situasjon som en slik historie har skapt.

Vi kan ikke ta utgangspunkt i en ideell null-situasjon – den finnes rett og slett ikke.

Slik er det også på det religionspolitiske felt. At Den norske kirke med sine 71 % av befolkningen som medlemmer eller tilhørige er det suverent største trossamfun-

net i Norge, har utvilsomt sin bakgrunn i mange hundreårs religionstvang. Å gjøre historien ugjort er imidlertid ikke mulig. Spørsmålet er hvordan vi forholder oss til historien og forvalter det som er resultatet av den.

Samtidig som vi tar avstand fra de midler som preget tidligere tiders religionspolitikk, er det viktig at vi ikke i praksis viderefører holdninger som har sin rot i denne. Det skjer hvis vi preges av arroganse eller diskriminerende holdninger i møte med andre tros- og livssynssamfunn. Det skjer hvis vi oppfører oss som om vi fortsatt skulle ha et monopol på det livssynsmessige området. Ikke minst bruken av folkekirkebegrepet krever stor varsomhet. At dette er et vanskelig be-

Det gjør vondt å lese Skarsaunes skildring av hvordan en kirke som var forfulgt, og som sa nei til vold og makt, etter hvert selv ble et redskap for undertrykkelse og tvang.

grep, er Skarsaunes bok et eksempel på. I sin omtale av Den norske kirke som folkekirke i dag, synes det som han forutsetter en forståelse av "folket" i folkekirken som sammenfallende med hele befolkningen. Hvis man f.eks. leser Grunnlovens paragraf 16 ut fra en slik forståelse, blir det naturligvis galt. Leser man offisielle dokumenter fra Den norske kirke, vil man se at dette er en forståelse som i hvert fall ikke kirken har lagt til grunn. I en uttalelse fra Kirkemøtet 2004 heter det f.eks. om Den norske kirke: "Som folkekirke er den ikke identisk med nasjonen, men er et særegent fellesskap bygd på dåpen og troen" (KM 11/04). Den tid er for lengst omme da Den norske kirke bekjempet rettighetene til andre tros- og livssynssamfunn, og i dag preges situasjonen av et nært samarbeid bl.a. i Norges Kristne Råd og Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn.

Å forvalte historien på en god måte handler også om å ta ansvar for de mange som tilhører Den norske kirke. Å nedskrive deres religiøse tilhørighet som mindreverdig fordi denne tilhørighet har røtter i et tidligere religionsmonopol, vil være å fraskrive seg et slikt ansvar. Det er lenge siden noen ble tvunget til å ta del i Den norske kirkes ritualer. Når foreldre bærer sine barn til dåp, er det i økende grad et resultat av et bevisst valg. At resultatet oftere enn før blir at man velger å la være å døpe, er også noe kirken må respektere.

Å ta ansvar for sine medlemmer betyr også å formidle en virkelig bibelsk kristendom til dem. Å nøye seg med en utvannet og ufarlig forkynnelse er heller ikke å ta sine døpte medlemmer

på alvor. Her er jeg enig med Skarsaune. At kirken skal være åpen, må ikke bety at den tømmes for innhold. Men å gjøre tersklene høyere bidrar neppe til en mer levende kirke.

Å ta vare på sine medlemmer betyr også å sørge for at Den norske kirke har gode rammebetingelser for sin virksomhet. Uten å diskriminere andre tros- og livssynssamfunn er det ikke urimelig at staten fortsatt regulerer rammebetingelsene for Den norske kirke på en særskilt måte. Det framlagte forslaget til ny lov om tros- og livssynssamfunn er nettopp et forsøk på å ivareta disse to anliggende. At det på noen punkter er uenighet om hvordan disse hensynene skal balanseres, er ikke overraskende. På samme måte som man kan tenke

Å forvalte historien på en god måte handler også om å ta ansvar for de mange som tilhører Den norske kirke.

ulikt om hvor varige slike behov for særlige reguleringer vil være.

I motsetning til det som var tilfellet i religionstvangens tid, er det ikke staten som er ansvarlig for å sikre Den norske kirkes posisjon i det norske samfunnet. Staten kan sikre nødvendige rammebetingelser for de ulike tros- og livssynssamfunnene, men må ikke legge seg opp i hva folk tror eller bekjenner seg til. Hvilken stilling den kristne tro skal ha i det norske samfunnet framover, avhenger av hvordan de kristne kirkene – og blant dem Den norske kirke – makter å ivareta sitt oppdrag. Da kommer vi ikke unna stadig å vende tilbake til troens utgangspunkt i det budskap Jesus forkynte.

.....
HARALD HEGSTAD
HARALD.HEGSTAD@MF.NO

TYSKERJENTENE, KIRKEN OG DET NORSKE SAMFUNN I 2018

AV ARILD VØLLESTAD, PENSJONERT PREST
ARILD.VOLLESTAD@GETMAIL.NO

Holocaustsenterets ”Utredning om norske myndigheters behandling av tre utvalgte grupper etter andre verdenskrig” (ligger på nettet) anslår at mellom 30.000 og 50.000 kvinner hadde kjæresteforhold til tyske soldater i perioden 1940–45, og at det ble født ca. 10.000 barn med tysk far. Tallene er nødvendigvis usikre, så tabuisert som dette var.

Det dreide seg om alt fra flyktige forelskelser via lengre forhold til ekteskap. Kvinnene hadde vidt forskjellig alder, bakgrunn og motivasjon. I samtiden var ”tyskertøser” en utbredt folkelig betegnelse. I dagens litteratur kalles de vanligvis ”tyskerjenter”.

Nå kan man innvende at dette lenge siden. Men temaet ligger fortsatt og ulmer, og har dessuten generell relevans for forsoningsarbeid og konfliktbearbeiding i vår tid. Og ettersom jeg i mange år var prest i fengselsvesen og rusomsorg, har det stimulert min interesse – utover det historiske.

Statsminister Erna Solberg ba 17. oktober i år om unnskyldning for måten tyskerjentene er blitt behandlet på av norske myndigheter. Hun sa blant annet: ”Freden kom ikke til alle 8. mai 1945. I tiden etter at Norge igjen ble fritt, ble mange norske jenter og kvinner som hadde eller ble anklaget for å ha forhold til tyske soldater, utsatt for en uverdigg behandling,” og ”... norske myndigheter brøt med rettsstatens grunnprinsipp at ingen borger skal straffes uten dom eller dømmes uten lov.”

Det dreide seg f. eks. om ca. 3.000–5.000 kvinner som ble arrestert og internert uten lov-hjemmel. At norske hjemmestykker eller andre i

den uklare situasjonen i mai og juni 1945 noen ganger gjorde dette for å verne kvinnene mot trakassering, kan delvis forklare, men ikke fullt ut forsvare dette. Videre ble en del kvinner som hadde giftet seg med tyske menn, fratatt sitt norske statsborgerskap.

I tillegg kom at nordmenn av ulike kategorier – akkurat hvilke ligger innhyllt i historiens tåke – tvangsklippet kvinner som var i søkelyset, og førte dem i spissrotgang rundt på gater og torg. At norske myndigheter ikke maktet å forsvare dem mot dette, ble ikke nevnt av statsministeren.

Statsministerens tale bygde for øvrig ikke på aksept av alt det tyskerjentene gjorde fra A til Å, men at myndighetenes sanksjoner og straffereaksjoner var ute av proporsjoner.

Videre må vi huske de lidelser som noen av tyskerjentenes etterkommere har gjennomgått mange tiår etter 1945 (Mange har heldigvis klart seg bra). Oppfordringen om ”isfront” overfor NS-folk og tyskere var nødvendig så lenge okkupasjonen pågikk. Men skaden skjedde da denne isfront ble overført til etterkrigssituasjonen – og noen ganger til og med overfor barna! Altså en tung, ikke-juridisk tilleggsstraff!

Det kan virke som om det for mange nordmenn har oppstått en etisk ond sirkel: Å vise forakt mot tyskerjentene og deres barn var en måte å vise at man var god nordmann på! Dette skygget for den nødvendige tanke om gjenopptaking i folkefellesskapet, forsoning og tilgivelse.

I den nære etterkrigstid var det også en utbredt tanke at de fleste tyskerjentene må ha vært åndssvake eller genetisk degenerert siden de kunne innlate seg med fienden, og at det samme gjaldt

de impliserte tyskere. Dette ble koblet sammen med mellomkrigstidens tanker om arvelighets-hygiene, som hadde stått sterkt på både høyre- og venstresida i det politiske landskapet. Samtidig verserte forestillinger om at disse mennesker kunne bli en farlig femtekolonne. Til sammen har dette i en del kretser blitt et emosjonelt brygg som ledet til noe vi kjenner fra evangeliens beretninger om spedalske: "De er urene; få dem vekk!"

Det finnes ubehagelige meldinger om prester som har deltatt i denne hetsen, men heldigvis også mange eksempler på det motsatte. For eksempel prost Kristen Skjeseth som er hovedfigur i romanen "Prosten" av Jan Jakob Tønseth (Cappelen Damm 2013).

Prost Skjeseth er utførlig omtalt i en meget lesverdig artikkel av biskop emeritus Finn Wagle i Kirke og kultur 2013 ("Forstening eller forsoning – Den norske kirkes rolle i forsoningsarbeidet etter 2. verdenskrig").

Wagle spør: "Har kirkens forkynnelse på dager som 8. mai gjennom store deler av etterkrigstiden lagt hovedvekten på temaer som fred og frihet og rett og 'aldri mer igjen', mens vi har veket unna det vanskelige forsoningstemaet?"

Wagle besvarer det langt på vei med ja. Han viser videre til to kronikker av Berge Furre og Per Lønning i Aftenposten i 1995, som går i samme retning. Det året var det jo både 50-årsjubileum for freden og 1000-årsjubileum for den første kristne messen på Moster, og begge jubileer kunne vært foranledning til å ta opp noe av dette. Men responsen var visstnok ikke stor.

Wagle påpeker videre at temaet forsoning etter okkupasjonen var fraværende i hans teologiske utdanning på 1960-tallet (for øvrig også i min på 1970-tallet).

Alle vettuge mennesker er og skal være glade for at vi slapp å vokse opp i et nazistisk Norge! Og hovedansvaret for 2. verdenskrig ligger på Nazi-Tyskland, så det er ikke det dette handler om. Men det finnes mange delhistorier, på både individ- og systemnivå, som utfordrer den enkle norske "seieren-er-vår"-holdningen.

Stadig er interessen for 2. verdenskrig stor (kanskje ubegripelig stor?), og de nyanserende

stemmer kommer i vår tid mer til orde. Jo mer vi får vite om kompleksitet og dilemmaer også i krigstidens og etterkrigstidens Norge, desto viktigere blir det med en fortidsbearbeidelse som tar hensyn til det.

Holocaustsenterets innstilling er sterkt opptatt av dette og skriver blant annet følgende (s 73): "På et samfunnsmessig nivå krever forsoning gjennom sannferdige fortellinger at det etableres kunnskap og innsikt i de faktiske og sammensatte forholdene."

I de seinere år er det skrevet mye om tyskerjentene. Jeg vil her særlig nevne

Ebba Drolshagen: *"De gikk ikke fri. Kvinnene som elsket okkupasjonstidens soldater"*, Oktober forlag 2009, og Helle Aarnes: *"Tyskerjentene – historiene som ikke ble fortalt"*, Gyldendal 2010.

Og hvis man virkelig vil la sine innarbeidede instinkter bli utfordret, kan man lese om norsk-tyske kjærlighetshistorier i Dorothee Schmitz-Köster: *"Der Krieg meines Vaters. Als Soldat in Norwegen"*, Aufbau Taschenbuchverlag 2004, eller Halldis Engelhardt: *"Sieh dich nicht um! Die geheime Liebesgeschichte meiner Eltern"*, DuMont Buchverlag, 2018. Ingen av disse forfatterne er "revansjistiske eller benektende tyskere", men forteller historiene levende ut fra tidshistorie og familieperspektiv.

Fremfor å overlesse denne artikkelen med statistikk vil jeg prøve å sammenfatte noe av problematikken i et eksempel. I sin herværende form er det oppdiktet av meg, og uten at jeg gjør krav på statistisk representativitet. Men det betyr ikke at det er uten berøringspunkter med virkeligheten i en god del tilfeller.

"Gunhild er ei jente i Stavanger, som jobber i hermetikkindustrien. Høsten 1940 er hun 20 år. Hun er lite opptatt av politikk og av verdenssituasjonen. Hun er mest opptatt av å drømme om hvem som kan bli mannen i hennes liv. Hun synes de vanlige siddis-mannfolkene er kjedelige – det lukter sild og diesel av dem, også når de inviterer ut på kino!

Under en dansetilstelning blir hun bydd opp av den stilige Wehrmachtssoldaten Fritz som har lært seg nok norsk til at de kan kommunisere. Hans uniform er glitrende; hans etterbarberings-

vann lukter vidunderlig. Gunhild forstår etter hvert at han ikke oppfatter seg som okkupert, men som en vennlig beskytter av det norske, germanske broderfolk mot Englands imperialism og Stalins diktatur.

Under spaserturer oppfører han seg nærmest som en tysk turist og tar bilder med sitt Zeiss-Ikon-apparat – bilder av en kvalitet Gunhild aldri før har sett.

Fritz spiller ikke galant; han er galant! Han forteller at han er ingeniørstudent fra Dresden og spiller fiolin i et amatørorkester. For Gunhild er han en røst fra den store verden, og hun faller pladask.

Når forholdet etter hvert blir kjent, og foreldre og venner kritiserer, skjønner hun ikke det. Hun viser til at mange vanlige nordmenn høsten 1940 melder seg inn i NS for å tilpasse seg den nye tid.

Til tross for at Gunhild i familie, skole og konfirmasjonsundervisning har lært at sex hører hjemme i ekteskapet, blir hun gravid. Fritz må bo i soldatforlegningen, men i den grad det er praktisk mulig, lever de som et slags samboerpar. Hun drømmer om en fremtid med Fritz, enten i Norge eller i Tyskland. Da deres sønn blir født i 1941, får han i dåpen det tyske navnet Wolfgang, etter sin farfar.

Etter som tiden går, trekker stadig flere venninner seg vekk fra Gunhild. Men det er først i maidagene 1945 at hun får klar beskjed om hvor landet ligger! Sammen med fire–fem andre ”tyskertøser” fra bydelen blir hun snauklipt og ført gatelangs i en prosesjon til spott og spe.

Fritz blir sendt tilbake til Tyskland juni 1945, til sin hjemby Dresden som ligger i ruiner, og dessuten i den sovjetiske besetlessonen, som i 1949 blir DDR.

Etter en del diskusjoner og uklarheter blir Gunhild boende i Stavanger med sin 4-åring, uglesett av alle andre enn sine foreldre. Det er litt brevveksling mellom henne og Fritz den første tiden. Seinere hører hun ingen ting fra ham. Om det er på grunn av Jernteppet eller fordi Fritz har

funnet en annen, får Gunhild aldri greie på.

Wolfgang, med sitt tyskklingende navn, blir mobbet i skolen uten at lærerne griper noe særlig inn. Dette er medvirkende årsak til at han i løpet av 1960-tallet blir rusavhengig, i et fortvilet forsøk på å lindre sine psykiske lidelser. Han tar sitt eget liv i 1969.”

Statsminister Solbergs bønn om unnskyldning kom ideelt sett for seint. Og man kan saktens diskutere verdien av offisielle bøtninger om unnskyldninger rettet mot marginaliserte eller forfulgte grupper av ulike slag. Men nå er dette instituert som et slags ritual i det moderne samfunn, og jeg tror faktisk det er noe helende ved det, på to plan: Som samfunnsborgere i 2018 får vi en ”uggen” følelse ved å vite at tidligere generasjoner av anstendige folk her i landet, og våre myndigheter, tidvis mistet dømmekraften i synet på tyskerjentene. Og denne ugne følelsen blir bare større hvis det aldri ble satt ord på. Siden Den norske kirke er en samfunnsinstitusjon med tydelig delaktighet i seieren i 1945, har den et ansvar for kunnskap og nyanseringer her.

Dette gjelder også om temaet ikke når opp på medias heseblesende dagsorden. Ja, kanskje nettopp da? For ennå ligger dette som tabuiserte, udetonerte bomber i en del slekter og miljøer. Ennå skjer det at mennesker i Tyskland leter seg frem til dem de antar må være norske slektninger. Ennå skjer det at slektsgranskere blir hvisket i øret: ”Hysj, hun hadde barn med en tysker.” Og jeg antar at temaet kan ligge og ulme f.eks. ved en del begravelser, enten det blir nevnt eller ei. Derfor må kunnskap om den mangfoldige skjebnen til tyskerjentene, og også andre på den gale siden, være inni hodene på prester og kirkelig ansatte.

Dessuten, kanskje aller viktigst: En minnekultur rundt okkupasjonstiden, som tar høyde for dilemmaer og kompleksitet, er helt avgjørende hvis den skal få reell overføringsverdi i møte med dagens trusler mot demokrati og menneskeverd.

NYHET

luther

lutherforlag.no

Ole Christian Kvarme

Forunderlig barmhjertighet

Meditative vandringer i nådens landskap

Med *Forunderlig Barmhjertig* inviterer Ole Christian Kvarme til vandringer gjennom bibelske fortellinger og til undring i det han kaller nådens landskap. Boken åpner horisonten for fellesskap med fattige, fremmede og lidende, for enhet og mangfold blant kristne og et nytt møte med jøder, muslimer og mennesker av annen tro. Gjennom essayistiske betraktninger viser Kvarme hvordan Gud kommer oss i møte med sin tilgivelse gjennom Jesus Kristus og frir oss fra ondskapens makt og utrunder til barmhjertig handling. Med det krysses grenser vi ofte setter for oss selv og våre omgivelser

349,-

**Boken bestilles på www.lutherforlag.no,
direkte fra forlaget – tlf 22 00 73 50 eller post@lundeforlag.no.**

RELIGIONSFRIHET – UTFORDRINGER LOKALT OG GLOBALT!

FOREDRAG 15. OKTOBER 2018 I FORBINDELSE MED BISPEMØTETS ÅPNING

AV BISKOP STEIN REINERTSEN
SR852@KIRKEN.NO

INNLEDNING

En viktig bakgrunn for at Bispemøtet har ønsket temaet religionsfrihet på dagsorden, er at biskopene i Den norske kirke skal til Egypt januar 2019. Temaet er svært omfattende og har mange mulige innfallsvinkler. Det betyr at jeg har måttet foreta mange avgrensninger. Jeg har valgt å trekke frem noen perspektiver på religionsfrihet sett fra et biskoppelig perspektiv. De fleste problemstillingene jeg kommer inn på, er forhold jeg har møtt i den tjenesten jeg står i. Jeg kommer til å trekke inn både et nasjonalt og internasjonalt perspektiv fordi de to ofte går over i hverandre. Det er dessuten viktig å ha et kritisk blikk på vårt eget forhold til religionsfriheten her i landet.

Religionsfriheten er hjemlet i flere artikler: FNs menneskerettighetserklæring, Den Europiske Menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 9, og artikkel 18 i FNs internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter. I FNs menneskerettigheter artikkel 18 står det: "Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse og ritualer."¹

Artikkelen er ikke formulert som et vern rundt religionene, men som et vern rundt enkeltmennesket til å inneha en religion og tro. I dette ligger også retten til å komme sammen for å dele og utøve sin tro.² Synonymt til begrepet religionsfrihet er trosfrihet. I begrepet trosfrihet legger jeg i det følgende både trosfriheten og livssynsfriheten. Ikke bare de som har en tro, men også de som har et livssyn uten en tro, har krav

på den samme friheten.

I behandlingen av trosfrihet og dens vilkår, er det helt avgjørende hvordan vi forholder oss til følgende to spørsmål: Hvordan forstår vi tro? Og hvordan ser vi på religions plass i det offentlige rom?

TROSFRIHETEN I ET NORSK PERSPEKTIV

La meg trekke frem to aktuelle eksempler fra norsk virkelighet, som påvirkes av svarene vi gir på disse spørsmålene. Den ene er konvertittenes situasjon. Den andre er en sak som Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) har ført overfor Utdannings- og forskningskomiteen om retten til bruk av lokaler på skolen for å utøve sin tro.

I lang tid har Bispemøtet hevdet at det er behov for en økt religionsfaglig kompetanse hos de som skal behandle konvertittsakene. I 2014 uttalte BM: "Slik tilsidesettelse baseres ofte på manglende forståelse for hva religiøs tro og overbevisning generelt er, og hva kristen tro spesielt dreier seg om."³ I forbindelse med lanseringen høsten 2017 av rapporten "Tro, håp og forfølgelse II"⁴, som blant annet Bispemøtet var med på, uttalte BM om rapporten: "Den viser at når man skal avgjøre troverdigheten til en konvertitt, er det helt nødvendig å legge til grunn en klarere teologisk og religionsfaglig vurdering av hva som menes med trosidentitet, og hvilke vurderinger som skal legges til grunn for å anse den nye religiøse identiteten som ekte."⁵

Denne mangelen på forståelse av troen som fenomen, stemmer godt med mine erfaringer i arbeidet for konvertitters rett til beskyttelse. Tro

stikker mye dypere i et menneske enn norske myndigheter ofte legger til grunn. La meg sitere muslimen Bushra Ishaq, fra boken hun har skrevet sammen med Sunniva Gylver, "Tro på tvers": "Religionen er noe av det mest intime som finnes for et menneske ... Min tro er det viktigste i livet mitt. Når noe betyr så mye for meg, er det naturlig at det farger og kommer til uttrykk i alle aspekter av livet. Og da legger den også rammer for hvordan troen preger hverdagen."⁶

Det samme kunne representanter fra andre religioner, inkludert kristendommen, ha sagt. For troen som fenomen er felles for de fleste religioner selv om troens dogmatiske innhold kan være svært forskjellig. Denne altomfattende forståelsen av troen står i sterk kontrast til Lagmannsrettens begrunnelse for avslag i en konvertittsak i fra 2017:

Ut fra Wiborgs forklaring legger retten til grunn at det ikke foreligger noen generell risiko for at kristne konvertitter skal bli utsatt for forfølgelse i Iran *så lenge deres kristne livssyn bare kommer til uttrykk i den private sfære, og man ikke bedriver utadrettet misjonerende virksomhet overfor muslimer eller på annen måte aktivt bekjenngjør sin kristne tro i det offentlige rom (min uthevelse).*⁷

Troen handler om det innerste og dypeste i oss, men den er ikke bare inne i oss. Den får konsekvenser "i alle aspekter av livet". Å skulle legge bånd på sin tro og trosutøvelse handler derfor ikke bare om å la være å misjonere, men får konsekvenser for dagliglivets valg. Når man må legge bånd på sin trosutøvelse, blir det en diskrepans mellom det som på den ene siden konstituerer deg, og som er det viktigste for deg i livet, og på den andre siden de konsekvensene du får lov til å trekke av det i dagliglivet. Troen har betydning for både det man gjør, og det man avstår fra å gjøre.

Hva vi svarer på spørsmålet "Hvordan forstår vi tro?", får store konsekvenser for hvilke grenser vi er villige til å sette for trosutøvelsen. Eller positivt sagt: Det får store konsekvenser for hvilken frihet vi er villige til å gi trosutøvelsen. Jo mer troen betyr for et menneske, desto viktigere er det å gi vedkommende stor trosfrihet.

Det andre grunnleggende spørsmålet er: Hvor-

dan ser man på religions plass i det offentlige rom? Ståsettutvalgets rapport "Det livssyns åpne samfunn"⁸ gir en retning som kirken har gitt sin tilslutning. Utvalgets konklusjon er et tydelig ja til fortsatt å gi trosutøvelsen plass i det offentlige rom. Utvalgets oppgave var ikke å behandle religionsfriheten, men å komme med en helhetlig tros- og livssynspolitik. En restriktiv politikk på dette området kan få store negative konsekvenser for trosfriheten. Motsatt gjelder at en åpen politikk setter gode rammer for trosfriheten.

Utvalget har arbeidet etter åtte prinsipper. De tre første er begrunnet i menneskerettslige forpliktelser mens de fire neste handler om en aktiv støttende tros- og livssynspolitik. Det åttende har en annen begrunnelse. Det setter opp et samfunnsideal: "Alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom."⁹ Om dette prinsippet sier utvalget: "Utvalget mener at religion og livssyn ikke bare hører hjemme i folks private rom og liv – eller i lukkede fellellskap knyttet til tros- og livssynenes interne virksomhet. Tros- og livssynspraksis må også kunne utfolde seg i det offentlige rom."¹⁰

SKOLEN – ET LUKKET ROM?

Hvor åpent er egentlig det offentlige rommet? Det var en svært interessant sak oppe i Stortinget i vår på grunn av en henvendelse fra Landsrådet for Ungdomsorganisasjoner (LNU). Bak LNU står 97 ungdomsorganisasjoner av ulik politisk, kulturell og livsnybasert art. Årsaken til henvendelsen var at det kom meldinger fra flere hold om at rektorer ved forskjellige skoler la restriksjoner på religiøs aktivitet på skolen. Ikke minst kunne Norges Kristelige Student- og Skoleungdomslag som melde om at det ble lagt sterke begrensninger på deres aktivitet, eller at de ble nektet å bruke lokaler på skolen. LNU var tydelig på kravet om at skolen bør gi rom til elevfrivilligheten så langt det lar seg praktisk gjøre, all den tid elevfrivilligheten er åpen for alle, demokratisk og elevstyrt.

Det ble sendt et representantforslag fra tre stortingspolitikere til Utdannings- og forskningskomiteen. Saken ble behandlet i Stortinget 5. juni 2018. Stortinget fattet følgende enstemmige vedtak: "Stortinget ber regjeringen gå i dialog

med KS og LNU med sikte på å sikre barne- og ungdomsorganisasjoner tilgang til skoler og andre offentlige bygninger lokalt, og unngå at skoleierne bidrar til usaklig forskjellsbehandling ved utlån.¹¹

Vedtaket er et entydig signal. Utfordringen er at det fortsatt er rektor ved den enkelte skole, som avgjør om det skal tillates religiøs aktivitet. Politikerne ønsker ikke å gripe inn i rektors frihet. Her er et knippe av begrunnelser som forskjellige rektorer har gitt for sine avslag:

- "Religion skaper konflikt. Derfor kan ikke dere bedrive religiøs aktivitet på skolen."
- "Bibelen og Jesus er støtende; derfor kan dere kun møtes om dere ikke snakker om det."
- "Folk kan føle seg utenfor."
- "Vi har ikke lov å tillate religiøse lag på skolen."
- "Da må muslimer også få lov."

Det minner mye om de begrunnelser diskriminerte og forfulgte kristne minoriteter blir møtt med i land vi ikke ønsker å sammenligne oss med. For det andre: Hvorfor denne frykten? Er det ikke mer naturlig å påpeke eventuelle uheldige brudd på utlånet i etterkant, enn å gi et generelt avslag i forkant? Selv hadde jeg, i likhet med svært mange, stor glede og nytte av å gå på en skole hvor det var stor elevaktivitet, både religiøst og politisk. AKP-ml, Unge Høyre og Skolelaget gjorde skolevirkeligheten mye rikere og mer spennende for oss elever. Temaer som disse organisasjonene tok opp, ble temaer for tentamensoppgaver i norsk og andre fag. Det offentlige rommet bør ikke begrenses. Det kan føre oss i en retning vi ikke ønsker.

SAMFUNNETS BEHOV FOR TROSFRIHET

Trosfriheten er en rettighet for det enkelte menneske til å utøve sin tro. Samtidig er etter min mening også samfunnet best tjent med det livsytelsesåpne samfunnet. Grunnene er mange. For det første er tros- og livssynssamfunnene, med alle sine svakheter og muligheter for å utvikle seg i feil retning, totalt sett et gode. Det gjelder viktige sider som estetikk, etikk, samfunnsbygging, diakonien, de grunnleggende eksistensielle spørsmål, den offentlige samtalen osv. Samfunnet

ville på ingen måte vært der vi er, hvis ikke det hadde vært for tros- og livssynssamfunnene.

For det andre vil et samfunn uten trossamfunnene bli et mer fattig samfunn. Opp gjennom historien har noen stater erklært seg som ateistiske. Det har ikke skapt samfunn hvor menneskerettighetene har fått gode livsvilkår.

For det tredje vil trossamfunnene fortsatt leve sitt liv selv om de er fjernet fra det offentlige rom, men da vil de bare leve i det lukkede rom. Det er det ingen som er tjent med. Det er særlig i de lukkede rom at de virkelig farlige sidene kan utvikle seg. Dessuten er det alltid noe som vil fylle tomrommet. Skal religionene og livssynene bort fra det offentlige rom, oppstår det et vakuum. Et vakuum vil alltid fylles. Det store spørsmålet er: Med hva?

For det fjerde. Skal det skapes trosfrihet, må tros- og livssynssamfunnene leve ved siden av hverandre i gjensidig respekt. Vi må møtes. Derfor er religionsdialog og livsytelsesdialog så viktig. Den svenske professoren Stefan Einhorn kom i 2014 ut med en bok om "De nya dödssynderna. Våra mörkaste sidor och hur vi kan hantera dem."¹² Han har foretatt en omfattende spørreundersøkelse over hva svensker mener er de nye dødssynderne. En av de nye er fremmedfiendtlighet. I tillegg til dødssynderne, har han spurt om hva som er de nye dydene. Det interessante er at alle dødssynderne har en dyd som uttrykker det motsatte:

- Falsk – pålitelig
- Hat – medfølelse
- Hensynsløs – hensynsfull
- Mobber – ydmyk
- Trangsynthet – tolerant
- Gjerrig – generøs

Men det er ett unntak: Fremmedfiendtligheten. Einhorn kommenterer det slik: "Hvilket kanskje ikke er så merkelig i og med at det skulle vært noe i retning av *generell menneskekjærlighet*".¹³

Jeg for min del tror det finnes et bedre svar, et svar som henger sammen med behovet for åpenhet. På både gresk og latin brukes ordene fremmed og fiende om hverandre (latin: *hostis* og gresk: *xenos*). Med andre ord; Den fremmede ble ofte sett på som en fiende. Vi frykter det som er fremmed, enten det er etnisitet eller religion.

Fremmedhet kombinert med avstand blir fiendskap. Hvordan overvinner vi fiendskap? Det må jo være ved å skape nærhet. Eller sagt med andre ord: Religionene må leve sammen i det åpne rom for at fiendskap, mistenksomhet og fordommer ikke skal få prege våre holdninger til hverandre.

Det er veldig interessant at gjestfrihet på gresk (*filoxenia*) like godt kan oversettes med kjærlighet til den fremmede. Det meste som sies i NT om fremmede, sies i forbindelse med gjestfrihet. Gjestfrihet og møtepunkter overvinner ofte frykten for den andre. Det er nøkkelen til inkludering. Fremmedhet kombinert med avstand blir fiendskap. Fremmedhet kombinert med nærhet blir gjestfrihet. Derfor er det religionsåpne samfunnet så viktig, også sett fra storsamfunnets side. Gjestfriheten er antonymet, motsetningen til fremmedfiendtlighet,

Jeg forlater nå det norske perspektivet og går over til trosfrihet i det internasjonale perspektivet.

TROSFRIHET I ET INTERNASJONALT PERSPEKTIV

Trosfrihet er ingen selvfølge for mange av verdens mennesker. Ifølge Pew Research Centers Forum on Religion & Public Life legger 39 % av alle land i verden strenge eller veldig strenge restriksjoner på trosutøvelse. Fordi noen av de mest restriktive landene er svært folkerike, bor 77 % av verdens innbyggere i land med en begrenset trosfrihet.¹⁴ Denne begrensningen kan bestå i alt fra omfattende *desinformasjon* (løgner og stereotypier m.m.), *diskriminering* (i forhold til lovgivning m.m.), til *voldelig forfølgelse* med tortur og død som ytterste konsekvens. Brorparten av disse restriksjonene rammer tros- og livssynsminoriteter som ofte sees som en økonomisk, kulturell eller politisk trussel mot majoriteten. Ofte er det kvinner og barn som er aller mest utsatt.

Mennesker fra alle religioner og livssyn blir utsatt for trakassering og forfølgelse. Tilsvarende er det mennesker fra alle tros- og livssyn, som andre steder er de som begrenser andre menneskers trosutøvelse. Vi er både offer og gjerningsmenn.

Trosfriheten er heller ikke et vestlig fenomen. Også i Asia, Afrika, Sør-Amerika finnes det land som verner menneskers trosfrihet. Tradisjonelt

har de verste landene i forhold til trosfrihet vært enten kommunistiske land (f.eks. Nord-Korea og Kina), nasjonalistiske land (f.eks. Burma/Myanmar og Eritrea) eller islamistiske land (f.eks. Saudi-Arabia og Iran).¹⁵

Ekstra utfordrende er det at det ikke er uvanlig at en majoritetsretning innen en religion legger sterke restriksjoner på andre retninger innen samme religion. Eksempler er forholdet mellom sunni- og sjia-muslimer i en del arabiske land, og mellom kirkesamfunn, som for eksempel forholdet mellom den ortodokse og de protestantiske kirkene i Russland, eller den katolske kirkes forhold til pinsevenner i Mexico.

En annen stor utfordring i forhold til trosfriheten er sammenkoblingen mellom etnisitet og tros- eller livssyn. Det gjør konvertittenes situasjon enda mer alvorlig. Ikke bare bryter du med din religion; du bryter også med ditt folk og land. Det er også minoritetens store utfordring. Denne koblingen finner vi innen de fleste religionene.

KIRKENE I MIDTØSTEN

I og med at bakgrunnen for dette foredraget er Bispemøtets forestående tur til Egypt, vil jeg svært kortfattet beskrive forholdene for kirkene i Midtøsten, og Egypt spesielt, for jeg kommer med noen konkrete oppfordringer til veien videre i kampen for trosfrihet. For en grundigere informasjon vil jeg henvise til William Dalrymples klassiker "I skyggen av Bysants"¹⁶ og Egil Fossums "Hos de kristne i Midtøsten. Fra Alexandria til Aleppo".¹⁷ Begge disse bøkene gir en god innføring i kirkens historie og dagens situasjon.

Den kristne tro oppsto i Midtøsten. Dette var også kjerneområdene til kirken i mange århundrer. Siden storhetstiden har det vært en kirke som har vært i sterk tilbakegang. En av grunnene er indre stridigheter og forfølgelse av hverandre. En annen ikke ubetydelig grunn er det ottomanske rikets over 600 års lange undertrykkelse av kristne (1299–1923). De kristne ble behandlet som annenrangs, såkalte *dhimmi*. Det vil si at de hadde visse rettigheter, men ikke på linje med majoriteten. Dagens regimer fortsetter å forskjellsbehandle de kristne.

En annen viktig årsak har vært lovgivningen rundt blandingskjeskap. "En kristen mann må

gå over til islam hvis han vil gifte seg med en muslimsk kvinne. En kristen kvinne kan forbli kristen, men barna blir muslimer, og hun arver ikke hvis hun blir enke.”¹⁸ Med andre ord: Bare de barna hvor begge foreldrene er kristne, blir anerkjent som kristne. Det får også store konsekvenser på lang sikt.

For 100 år siden var det mange som flyktet fra Midtøsten til Europa, USA, Canada. I de siste ti-årene skjer det igjen. Mange ser ingen fremtid som kristne i disse landene. Drømmen og inn-satsen for å kunne reise utenlands er stor. Resultatet er at Midtøsten er i ferd med å tømmes for kristne. Fortsatt er det noen igjen, blant annet i Libanon der ikke minst den maronittiske kirken er relativt stor. Men også i Libanon er de kristne gått fra å være flertall i befolkningen til å utgjøre en stadig mindre del av befolkningen. Rundt 3,5 millioner kristne har utvandret bare fra Libanon de siste hundre årene. Tidligere utgjorde de kristne palestinerne 17 % av befolkningen i de palestinske områdene; nå utgjør de ca. 2 %. Også andre land kan vise dramatisk nedgang i antall kristne.

Situasjonen i Syria er helt spesiell. Kari Fure gir i boken ”Flukten fra Syria og Irak”¹⁹ en god beskrivelse av hvordan de kristne i disse landene stadig utsettes for grove krenkelser, og mange unge og vellutdannende søker seg ut av både Syria og Irak.

Den koptiske kirken i Egypt er den største og sterkeste kirken i Midtøsten. Ingen vet helt eksakt antall, men de vanligste anslagene ligger på mellom 8–14 millioner (ca. 8–12% av befolkning). Også den koptiske kirken er en presset kirke. Det har de siste årene vært flere alvorlige terrorhandlinger rettet mot kristne. I 2015 ble 21 koptiske gjestearbeidere drept i Libya. I desember 2016 var det et stort terrorangrep mot Markuskatedralen i Kairo, med 26 døde og flere titalls skadede. Palmesøndag 2017 ble 49 mennesker som feiret påske i kirkene i byene Tanta og Aleksandria drept av selvmordsbombere. Kristi himmelfartsdag i 2018 ble 29 barn og voksne som var på vei for å besøke et kloster, drept av IS. Det gjør noe med de kristne. I tillegg kommer alle de daglige utfordringene de må takle fordi de har en kristen tro. Egypt er dess-

uten et land hvor det ikke er lov til å være ateist.

Walid al-Kubasi er født i Irak og er politisk flyktning og forfatter. Han stiller i et innlegg i Vårt Land for noen år siden to ransakende spørsmål (situasjonen er ikke blitt bedre de siste årene): ”Vil Midtøstens kristne dø ut? ... Hvem taler de kristne ofres sak i Midtøsten?”²⁰

Det er noen som taler deres sak. Mye gjøres også i det stille. Men den store protesten fra kirkene i vesten har uteblitt. I hvert fall opplever mange av de kristne i Midtøsten mer av tausheten enn av protestropene. Mange føler seg glemte og sviktet av sine søsken i andre land.

HVA KAN VI GJØRE FOR Å BEDRE TROSFRIHETENS VILKÅR?

Ingen er i stand til å gjøre det vi alle skulle ønsket var tilfellet, at alle mennesker skal oppleve full trosfrihet, uansett hvilken tro eller livssyn de har eller ikke har. Likevel tror jeg at det er mulig å gjøre noe som får betydning. Jeg har samlet mine anbefalinger i 7 punkter. Ingen av dem er nye, men vi trenger nødvendigvis ikke nye råd for å gjøre det som er riktig. Mitt første punkt var opprinnelig mitt siste. Men en venn av meg, som selv lever i en krevende situasjon, blant annet i Syria, sa: ”Du må sette punkt 7 først.”

1. Vi må fortsatt be for den lidende kirke. Det er en viktig side ved kirkens oppdrag. Vi må be for deres vanskelige situasjon, men vi skal også be for dem som står bak diskrimineringen og lidelsene. Det er den lidende kirken ofte veldig bevisst på. Legg merke til uttalelsene fra lederne etter å ha vært utsatt for terrorangrep: Det er en bønn og klage til Gud over det vonde som har skjedd, men også en bønn for de skyldige. Jeg blir ydmyk og rørt når jeg ser hvordan de praktiserer dette.

2. Vi må fortsette arbeide både med å dokumentere brudd på tros- og menneskerettighetene. Uten gode rapporter er det vanskelig å hjelpe det enkelte mennesket, også kirker og foreninger, i møte med myndighetene. Her er det viktig å fortsette det gode samarbeidet med menneskerettighetsorganisasjoner som NOAS, Amnesty International, Human Right Watch og Helsingforskomiteen. Stefanusalliansen har høy fagkompetanse på dette feltet og er viktig for kirken. På

bakgrunn av dokumentasjonen må vi protestere overfor dem som er ansvarlige for bruddene på trosfriheten.

3. Vi må fortsette å gjøre menneskerettighetene kjent og sørge for at de respekteres i våre omgivelser. Eleanor Roosevelt som var leder av komiteen som skrev Den universelle menneskerettighetserklæringen, sier:

”Når de kommer til stykket, hvor begynner universelle rettigheter? På små steder, ikke langt hjemmefra, så nærme og så små at de ikke kan ses på noe verdenskart. Likevel er de enkeltmenneskets verden, nabolaget han bor i, skolen eller høyskolen han går på, fabrikken, gården eller kontoret han arbeider. Det er på slike steder hver mann, kvinne og hvert barn søker sin rett, like muligheter og likeverd uten diskriminering. Med mindre disse rettighetene betyr noe der, har de liten betydning noe sted. Uten handlingene fra borgere som bryr seg for å opprettholde dem i nærmiljøet, må vi se langt etter fremgang i verden for øvrig.”²¹

4. Vi må fortsette å være med i de internasjonale samtalen og forhandlingene for å bedre menneskerettighetene. Her har vi som kirke noe viktig å bidra med.

5. Vi må tale de forfulgtes sak i de økumeniske samtalen. Vi må påpeke når vi som kirke krenker dem som har et annet tros- eller livssyn enn det kristne (det er særlig aktuelt når etnisitet og religion er nært koblet sammen), eller når vi som kirke forfølger våre kristne søstre og brødre. Det siste betyr at vi ofte må tale pinsevenenes (de pentekostales) sak. Det hører med til kirkens profetiske røst selv om dette kan være en svært krevende øvelse.

6. Vi må fortsette med religionsdialogen og arbeide for gjensidig forståelse og respekt for hverandres forskjellighet. Det er et uvurderlig bidrag til trosfriheten. Vi må også våge å tale de forfulgtes sak i disse samtalen.

7. Vi må gi konkret materiell hjelp. De som blir diskriminert eller forfulgt, kommer som regel i en svært krevende materiell situasjon. De er ofte de svakest stilte i samfunnet, og verst er det for barn og kvinner. Vi må arbeide for bedre materielle kår.

GLEM IKKE!

Jeg vil avslutte foredraget med fire refleksjoner jeg har gjort meg i mitt møte som prest og biskop med kirker som opplever sterke begrensninger i trosfriheten. Alle disse fire innledes med ”Glem ikke!” De er styrende for mitt engasjement og er årsaken til at jeg tror at det er helt avgjørende at vi som kirke, og ikke minst vi som er en del av kirkens ledelse, møter den forfulgte kirke ikke bare i offisielle sammenhenger, men også i det levde livet på lokalplanet. Vi må feire gudstjeneste sammen med dem, be sammen med dem, snakke med dem, spise sammen med dem. Være brødre og søstre sammen med dem.

1. Glem ikke betydningen av å lytte til og gi stemme til den andres lidelse

I juni i år var jeg en tur i Libanon. I den forbindelse ble jeg tatt med til et tidligere barnehjem for armenske barn i byen Byblos. Da ungtyrkerne satte i gang det kyniske folkemordet på armenerne (1915–1920), hvor ca. 1,5 millioner ble drept, var et av resultatene at det ble flere hundretusen foreldreløse armenske barn. Mange av dem var på flukt og sultet. Den danske misjonæren Maria Jakobsen gjorde en fantastisk innsats for disse barna. I mange år drev hun dette barnehjemmet. Nå er barna voksne, og barnehjemmet omgjort til et utrolig sterkt museum og senter som viser barnas skjebne i folkemordet. Det inneholder bilder, skulpturer og eiendeler, og ikke minst en solid dokumentasjon over den uretten som ble begått. Sentralt i taket henger et kunstverk. Det er en sprukket kirkeklokke. Sprekkene gjør at klokken ikke er i stand til å gi noen klang. Da kan de ikke kalle sammen folket. De er fratatt stemmen. Ingen hører deres smerte. Glem ikke betydningen av å lytte til og gi stemme til den andres lidelse. Taushet taler også sitt tydelige språk.

2. Glem ikke nærværets betydning – deres smerte er vår smerte

Juni i 2018 brukte jeg en liten uke av min studiepermisjon til å besøke retreatstedet Anafora i Egypt. Det var bare noen uker etter det grusomme angrepet på en buss med koptiske kristne barn og voksne 26. mai. Terroristene stoppet dem

og kommanderte alle ut av bussen. Deretter ga de den første personen valget mellom å fremsi den muslimske trosbekjennelsen, eller å bli skutt. Førstemann valgte å holde fast ved sin kristne tro, med det resultat at han ble drept. Slik tok terroristene for seg én etter én. Også flere barn og ungdommer. Alle valgte de å holde fast på sin tro. Noen av de lokale søstrene og prestene som bor og arbeider på Anafora, kjente noen av de drepte eller familien deres. Hendelsen hadde satt et dypt spor i alle jeg møtte på Anafora. Først i ettertid forsto jeg hvor viktig det var for dem at det kom noen utenfra og var sammen med dem – ikke så så mye, men bare var der. De lærte meg nærværets betydning.

”For om ett lem lider, lider alle de andre med.” (1 Kor 12,26) ”Bær byrdene for hverandre og oppfyll på den måten Kristi lov.” (Gal 6,2) Derfor er det så viktig at vi ikke bare besøker og har kontakt med ledelsen i et land eller kirkesammenheng, men også deltar i det lokale menighetslivet. Glem ikke nærværets betydning – deres smerte er vår smerte.

3. GLEM IKKE KRAFTEN FRA DEN LIDENDE KIRKE

Møte med den lidende kirken gjør noe helt spesielt med oss. I år ble det nok en gang bekreftet da jeg var i Libanon. En kveld sitter vi oppe i fjellene utenfor Beirut og ser mot Syria. Sammen med oss sitter flere mennesker blant annet flyktninger fra Syria. En prest, en ung kristen kvinnelig student, Noor, fra Aleppo og en kvinne som kommer fra Iran. Det viser seg at denne kvinnen kjente godt Haik Hovsepian. Hovsepian var en kjent og svært sentral kristen pastor i Iran. I januar 1994 ble han drept av de iranske myndighetene. Han er kristne iraneres store marty.

Martyriet er ikke noe som vi skal oppsøke. Lidelser skal aldri forherliges. Alt jeg har sagt så langt, handler om det motsatte, å arbeide for trosfrihet for alle. Samtidig vet vi at den kristne kirke, særlig i perioder med forfølgelse, har opplevd den sterkeste veksten. Det var etter drapet på Stefanus at den kristne tro for alvor spredte seg fra Jerusalem til Antiokia. Det greske ordet for å vitne er *martyrein*, som betyr å vitne, men

også martyriet. Den kristne tro vekker noen ganger motstand: ”Alle som vil leve et gudfryktig liv i Kristus Jesus, skal bli forfulgt.” (2 Tim 3,12)

Det slår meg at hver gang jeg har møtt kristne fra kirker som ikke opplever trosfrihet, enten det er i Egypt, Tyrkia eller Nord-Ossetia i Russland, så vel som i møte med flykninger og konvertitter, blir jeg alltid velsignet. Det er en annerledes kraft. Kan det være det Jesus mener når han sier: ”Ja, salige er dere nå de for min skyld håner og forfølger dere, lyver og snakker ondt om dere på alle vis.” (Matt 5,11)?

Jeg tror vi har mer å lære av den lidende kirke, enn de har å lære av oss. Jeg har alltid gått rikere fra slike møter, enn jeg var før jeg kom. Jeg tror kirkene i Vesten må se til disse kirkene, ikke bare fordi det er vårt ansvar å se til den som lider, men også fordi vi trenger det de har. Glem ikke kraften fra den lidende kirken.

4. GLEM IKKE HVOR VERDIFULL TROEN ER

Jeg vil slutte dette foredraget, der hvor det startet: ”Hvordan ser vi på troen?” Troen har vært tittelen og den røde tråden. Mens jeg var menighetsprest, kom jeg i kontakt med en kristen konvertitt fra Iran. Han hadde konvertert i Iran. Der var han også blitt fengslet, torturert og trodde at han skulle bli levende begravet. Da han kom ut av fengselet, så han ingen annen utvei enn å flykte. Han forlot en sikker jobb, sine venner, familien og landet han elsket. Her i Norge brukte vi mange år på å overbevise myndighetene om at han snakket sant. Etter mange år med stadige skuffelser fikk han endelig opphold i Norge. Og jeg spurte ham: ”Når du ser alt du har måttet gå gjennom, alle skuffelser og kamper. Hvis du fikk valget på nytt, ville du da gjort det samme?” ”Ja,” svarer han, ”for troen på Jesus betyr alt for meg.”

Der og da viste han meg ikke bare hvor verdifull troen hans er, men også min tro. Den er jo like verdifull som hans. Jesu sa: ”Himmelen er likt en skatt som var gjemt i en åker. En mann fant den, dekket den til igjen, og i sin glede gikk han bort og solgte alt han eide, og kjøpte åkeren.” (Matt 13,44) Glem ikke hvor verdifull troen er.

¹ FNs menneskerettigheter art. 18 <https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>.

² Det er vanlig å skille mellom åtte dimensjoner ved tros- og livssynsfrihet. I den sammenheng vil jeg henvisne til Mellomkirkelige Råds hefte ”Sett undertrykte fri! Den norske kirkes engasjement for menneskerettigheten <https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/mellomkirkelig-rad/rettferdighet/slik-arbeider-vi-med-menneskerettar/sett-undertrykte-fri/>.

³ BM 5/14 Uttalelse om trosfrihet og behandling av konvertitter i asylsaker.

⁴ Tro, Håp, Forfølgelse II. Har kristne konvertitter fra Iran behov for beskyttelse? Ny, utvidet og oppdatert rapport. NOAS, Bispemøtet i Den norske kirke, Norges Kristne Råd, Stefanusalliansen og Mellomkirkelige råd i Den norske kirke. 2017.

⁵ BM 36/17 Retur av konvertitter.

⁶ Ishaq/Bushra og Gylver/Sunniva: ”Tro på tvers. Kristne og muslimske refleksjoner” Oslo 2018, s 16 og 35.

⁷ LB-2016-31830 av 05.01.17 gjengitt i Tro, håp og forfølgelse II, utgitt 2017 av NOAS, Bispemøtet, Norges Kristne Råd, Stefanusalliansen og Mellomkirkelige Råd i Den norske kirke.

⁸ NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitik. Utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 25.juni 2010. Avgitt til Kulturdepartementet 7. januar 2013.

⁹ Ibid s.18.

¹⁰ Ibid s.18.

¹¹ Innst. 347 S (2017–2018) Innstilling til Stortinget fra utdannings- og forskningskomiteen Dokument 8:176 S (2017–2018).

¹² Einhorn, Stefan ”De nya döds synderna. Våra mörkaste sidor och hur vi kan hantera dem.” Forum, Stockholm 2014.

¹³ Ibid s.162.

¹⁴ Pew Research Center’s Forum on Religion & Public Life, 2015. Latest Trends in Religious Restrictions and Hostilities.

¹⁵ Marshall, Paul (ed) Religious Freedom in the World, The Center for Religious Freedom, Plymouth 2008.

¹⁶ Dalrymple, William, I skyggen av Bysants, Aschehoug 2006.

¹⁷ Fossum, Stig, Hos de kristne i Midtøsten. Emilia Forlag 2006.

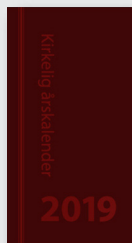
¹⁸ Fossum s 165.

¹⁹ Fure, Flukten fra Syria og Irak. Drømmen om Ninive, Lunde forlag 2015.

²⁰ Al-Kubaisi, Walid, Vårt Land 6. juli 2006.

²¹ Gjengitt i Stefanusalliansen, Tros- og livssynsfrihet for alle 2016.

luther

KIRKELIG ÅRSKALENDER 2019

169,-

Kirkelig årsskalender er en klassiker! Her finner du en kombinert klassisk almanakk med bibeltekster knyttet til kirkeåret. Markeringen av de kristne merkedager gir dagene innhold med søndagen som ukens sentrum. Her finner du også en oppdatert kontaktliste til kristne virksomheter.

DAGSORD 2019

159,-

Denne kalenderen er gjennom årene blitt en klassiker. Fin på kjøkkenveggen, over skrivebordet eller hvor det måtte være. Vakre og profesjonelle naturfotografier for hver måned. Bibelord for hver dag i forlengelsen av søndagens tekster.

Kjøp kalenderne på www.lutherforlag.no eller hos din lokale bokhandel.

www.lutherforlag.no

Tor Johan S. Grevbo

Sjelesorg i teori og praksis

Sjelesorg i teori og praksis er en bok som er

- levende opptatt av sjelesorg som kirkens fremtid og samlende morsmål
- oppdatert innenfor hele bredden av norsk og internasjonal sjelesorg
- praksisorientert også når den presenterer teori
- skrevet for dem med sjelesorg som en nåværende eller fremtidig hovedoppgave, men også for andre med interesse for faget
- tydelig teologisk og kirkelig forankret, men samtidig åpen for innspill fra mange hold
- engasjert i å knytte sjelesorg og diakoni tett sammen og å se sjelesorgen også i et kulturelt og samfunnsmessig lys
- bygd opp omkring en stor mengde sjelesørgeriske perspektiver og innfallsvinkler, med tydelig vekt på bl.a. spesifikke midler og metoder

449,-

Bøkene bestilles på www.lutherforlag.no, direkte fra forlaget – tlf 22 00 73 50 eller post@lundeforlag.no.

FRA BOKFRONTEN

OSKAR SKARSAUNE: ETTERLYST: BERGPREENENS JESUS. HAR FOLKEKIRKENE GLEMT HAM?

LUTHER FORLAG 2018. ISBN: 9788253148779

STIAN KILDE AAREBROT: KUNSTEN Å FORME LIVET. PLASTISK TEOLOGI.

LUTHER FORLAG 2018. ISBN: 9788253148793

Jeg vet ikke om det er en trend, men i høst har jeg på kort tid fått fire bøker på bordet, som på ett vis kan sies å ha en felles tematikk: Agnes Ravatns siste bok "Operasjon Sjødisiplin", Birgitte Langes nye: "En liten bok om det store som skjer når du følger planen", Stian Aarebrotts aktuelle: "Kunsten å forme livet" og Oskar Skarsaunes like ferske "Etterlyst: Bergprekenens Jesus – har folkekirkene glemt ham?"

De to siste har det kristne livet og etterfølgelsen som ramme og fokus; det har ikke de to første. Men alle fire kan sies å handle om hvordan ord og handling, teori og praksis henger sammen, om valg, vaner og viljestyrke og selvdisciplinens frigjørende og endrende kraft.

Mitt inntrykk er at det lenge ikke har vært særlig legitimt å snakke om sånt blant folk flest, bortsett fra kanskje i forbindelse med karriere på jobb eller persing i Birken. Kanskje ser vi en endring der flere fra ulike ståsteder utforsker og

verdsetter nettopp dette som en mer helhetlig tilnærming til livet?

Ravatn og Langes bøker skal jeg la ligge her, men jeg synes det er interessant å sammenstille Aarebrotts og Skarsaunes bøker. Jeg setter stor pris på begge disse menn, og opplever at de har et sterkt personlig engasjement og eierskap til det de skriver om. Det har forøvrig jeg også, så dette er langt fra en distansert anmelders betraktninger.

"Kunsten å forme livet" og "Etterlyst: Bergprekenens Jesus" kan begge sies å formidle utfordringen til etterfølgelse: Hva betyr det å være Jesu kirke og Jesu disipler i dag, her og nå? Begge peker på utfordringene for det kristne livet i dag. De understreker betydningen av å ta radikaliteten i Jesu forkynnelse på alvor, og utfordrer kirken/oss kristne til å leve det vi lærer. Begge løfter fram hvordan vi nettopp også gjennom å *gjøre* troen kan oppleve den frigjørende nåden – og gjennom hverdagens trospraksis nære troen hos både oss

selv og våre omgivelser.

Jeg deler den lengselen og motstanden begge forfatterne beskriver, personlig i møte med Bergprekenens Jesus. Likevel må jeg innrømme at mens jeg ble utfordret og inspirert av "Kunsten å forme livet", forble "Etterlyst: Bergprekenens Jesus" litt uinteressant for meg. Hvorfor? Kort sagt: Fordi jeg opplever at førstnevnte bok gir gode og relevante innspill til mitt liv som troende og folkekirkeprest, mens sistnevnte tar et kirkepolitisk oppgjør med folkekirken og går langt i å antyde at den må bli mer som andre kirkesamfunn. Aarebrot kan sies å skrive til alle (kristne). Skarsaune synes jeg derimot skriver om folkekirken, men *til* kirkepolitikere og folkekirkens kritikere. Jeg er usikker på om boka vil fungere som konstruktiv korrektiv og fornyende mobilisering for mange av oss som har vår primærtillørighet nettopp i Den norske kirke og er opptatt av hvordan vi er kirke for og med de 3,4 millioner medlemmene vi faktisk har.

Skarsaune er professor i kirkehistorie og spesialist på kirkens første tid. Dette preger boka. Han skriver på samme tid grundig og lettlest om kirkens liv de første århundrene og overgangen fra forfulgt minoritetsreligion til statsreligion. Han minner oss på hvor destruktivt det kan være når kirken får politisk makt, og hvor krevende det er å ville være en radikal og motkulturell kirke med folkekirkelige bredde. Dette er viktige perspektiver. Men han pakker det inn i det han beskriver som Den norske kirkes majoritetsarroganse, og stiller spørsmål ved om folkekirken som kirketype har vilje og evne til faktisk å ta Bergprekenen på alvor.

Som prest i Den norske kirke og folkekirkeentusiast har jeg sikkert godt av å lese boken. En kirke med en historie som Den norske kirke har aldri vondt av et sunt, selvkritisk blikk. Skarsaune tar selv aktivt del i sin lokale folkekirkemenighet og skriver sånn sett innenfra. Utfordringene han gir knyttet til kirkesyn og dåpspraksis, får en solid, kirkehistorisk ramme – men de er ikke nye. Jeg opplever meg egentlig hensatt til 80-tallets folkekirkedebatt mellom Sevat Lappegard- og Skjevesland-linja, og synes altfor enkelt sagt at han karikerer folkekirken, skjønnmaler bedehu-

set og slår inn åpne dører. Nyere ekklesiologiske bidrag er fraværende, og boka blir for meg litt irrelevant og demotiverende. Kanskje handler det om at jeg nettopp hadde lest og er blitt inspirert av Aarebrot sin bok og forventet meg mer i samme leia, mens dette er en helt annen type bok?

I en tid som omfavner både Kirkens Bymisjon og Frelsesarmeen i sin tørst etter troverdig praksis, og i en luthersk kirke som stadig kan synes å famle litt med nåden og med forholdet mellom tro og gjerninger, tenker jeg at Aarebrot sin bok er en gave. "Kunsten å forme livet" åpner med et sitat av Henri Nouwen: "Du tenker deg ikke fram til en ny måte å leve på. Du lever deg fram til en ny måte å tenke på." Med eksempler fra hverdagen, populærkulturen og egne erfaringer, kombinerer Stian Kilde Aarebrot moderne hjerneforskning med gammel klostervisdom for å vise oss hvordan vi formes av tiden vi lever i, og hva som må til for at vi kan forme livet vårt. Han peker på hvordan vi kan forandre vanene våre og gjennom det endre både oss selv og verden. Denne boka har en klar forankring i kristen tro og teologi, men kan nok leses med stort utbytte også med andre blikk.

Samtalen om folkekirken må fortsette, med både innenfra- og utenfrablikk. Spennet i medlemsmassen i Den norske kirke er stort, når det gjelder grad av både tilhørighet og synlig trospraksis – og ikke minst forventningene til hva kirken skal være. Som folkekirke tror jeg at vi ikke bare må tåle, men elske det spennet og tro på at det kan lære oss enda mer om Gud og å være kirke. Folkekirken og andre kirkesamfunn kommer i mange utgaver og har ulike styrker og svakheter i møte med evangeliet. Kirken er forsamlingen av de hellige rundt ord og sakrament, og "nattverdmenigheten" (Skarsaunes begrep) er helt vesentlig. Men folkekirketradisjonen vil også si at kirken er mye mer – ikke minst ut fra en trinitarisk pneumatologi som understreker at Gud ved sin Hellige ånd er skapende og virksom over alt. Menneskers tro er langt mer nyansert og kompleks enn en svart/hvit ekklesiologi kan antyde, og man kan oppleve seg som del av Guds kirke på de mest overraskende steder. Grensene mellom folkekirkens ulike lag og dens videre

omgivelser er langt mer porøse, tveytidige og dynamiske enn den litt statiske bokstenkningen jeg synes Skarsaunes bok gir uttrykk for.

Jeg vil gjerne være med og bli utfordret i forhold til hvordan vi snakker om og i folkekirken, men fra mitt ståsted tenker jeg det blir en mer spennende samtale om den blir mindre polarisert, om vi unngår to leirer der den ene forsaker folkekirken og alt dens vesen, og den andre bare er bekymret for om trofaste kirkegjengere stenger andre ute. Jeg synes avslutningen på Aarebrot sin bok kan være et godt utgangspunkt for en slik videre samtale:

”En skal være forsiktig med å se inn i krystallkula, profetere, eller hva du nå kaller det å se inn i framtiden. Kanskje går kirken i Vesten inn i en tid som en gradvis mindre minoritet? Kanskje er nedgangen i ferd med å stoppe opp, eller kanskje

vi til og med får oppleve nye ’vekkelsesvinder’ som blåser inn over kontinentet og snur alt på hodet? Jeg tror uansett at det framtidige kirkeklimaet i mindre grad vil handle om hvor du står på konservativ/liberal-aksen og i større grad vil handle om hvordan du praktiserer troen din. Og uansett hvilken vei det bærer, så vil jeg påstå – i dypt alvor og nesten skråsikkert – at det vi kristne gjør fordi vi er kristne, vil spille en avgjørende rolle for kirkens framtid: Vanene våre, liturgiene våre, det være seg under gudstjenester, i hjemmene, på arbeidsplassen eller i det offentlige rom, kanskje krydret med en bragd i ny og ne som står på vanens karakterdannende skuldre ... Forming og forvandling gjennom handling er kirkens mest effektive medium for formidling av troen på Jesus Kristus.”

Sunniva Gylver

Vil du være prestevikar?

Se ledige vikaroppdrag

Få melding på mobil

Registrer deg gratis på kirkevikar.no

«Kirkevikar er eit svært godt program som gjer det enklare å skaffa vikar. Det sparer meg for nokre telefonar og er enkelt å bruka.»

Mvh

Ludvig Bjerkreim

Prost i Sandnes

 kirkevikar.no

SØNDAGSTEKSTEN

SJUR ISAKSEN - ESPEN DAHLGREN DOKSRØD - TORSTEIN EIDEM NORDAL - VETLE KARLSEN EIDE

ROMJULSSØNDAG - NYTTÅRSAFTEN
NYTTÅRS DAG / JESU NAVNEDAG - KRISTI ÅPENBARINGS DAG

ROMJULSSØNDAG

30. DESEMBER 2018

Prekentekest: Luk 2,25–35

Lesetekster: Jes 66,10–13 / Rom 11,33–36

Liturgisk farge: Hvit

KYNDELSMESSE PÅ FORSKUDD

Kyndelsmesse feires i den katolske kirke 2. februar til minne om nettopp den hendelsen som er bakgrunnen for vår evangelietekst. Det var helt i tråd med Moseloven (3 Mos 12,2–4) og jødisk tradisjon at Maria og Josef fremstilte seg i tempelet med sin sønn 40 dager etter Jesu fødsel. En kvinne som hadde født en sønn, ble regnet som uren i 40 dager. Etter dette skulle hun bringe et offer til presten, som skulle ofre det for Herrens åsyn til soning. Da ble hun ren etter blødningene. Lukas skriver at det var nok med et par turtelduer eller dueunger (v 24). Simeons lovsang er trolig en av de aller eldste kristne hymnene som ble brukt i forsamlingen av de troende.

Men vi leser altså denne fortellingen i romjula. Derfor ville det ikke være så rart om menigheten (og presten) danner seg et inntrykk av at fødsel og framstilling skjer i løpet av samme uka. Det

er altså ikke tilfelle. Hvor var den lille familien i mellomtiden? I Betlehem hadde de ifølge evangelisten ikke noen venner med hus. De kunne ha reist helt tilbake til Galilea, for så å reise til Jerusalem og tempelet igjen noen uker seinere. Men Lukas skriver at hjemturen til Nasaret skjedde først etter at de hadde gjort "alt dette som var bestemt i Herrens lov" (v 39). Matteus på sin side plasserer tilhørigheten til Galilea og Nasaret som hjemby *etter* alle fødselsfortellingene (Matt 2,23). Markus bryr seg ikke om sånne spørsmål i det hele tatt.

FØDSEL OG BARNDOMSFORTELLINGER

I sin Lukas-kommentar diskuterer Fred Craddock forholdet mellom den delen av evangeliet som omhandler tiden rundt Jesu fødsel (1,5–2,52), og resten av evangeliet (3,1–24,53). Han argumenterer for at de to delene er like opprinnelige i Lukasevangeliet, og at de er nøye integrert med hverandre, slik at de enkelte steder også refererer til hverandre. Men jeg har alltid undret meg over kildene til denne delen av Lukasevangeliet. Hvor hadde han det fra, alt dette med englebesøkene, betlehemsfødselen og framstillingene i tempelet? Alt som skjedde 30 år seinere, hadde utallige øyenvitner i en omfattende folkebevegelse. Men slik var det jo ikke i år 1 (eller år 4 eller da det egentlig var folketelling under keiser Augustus). Det mest sannsynlige må være at Maria selv bar med seg både minnene og fortolkningen av dem, og at hun delte disse med

disippelflokken som vokste fram da Jesus sto fram som Messias. I tillegg var jo Johannes en del av den samme fortellingen, og det er naturlig å tenke at et miljø rundt disse to jevnaldrende guttene/mennene hele tiden holdt disse fortellingene i hevd. For Lukas er det viktig å løfte fram både Johannes og Jesus, både ved å knytte dem sammen og ved å gjøre dem forskjellige.

TO ORD OG TO RETNINGER

Simeon henvender seg i to retninger. Først tar han barnet i armene sine og vender seg til Gud i takk og lovprisning. *Evlogeā* er brukt både i vers 28 der Simeon lovsynger Gud, og i vers 34 der han velsigner den hellige familie. Det har altså en vid betydning av å løfte opp, tale vel om, lovprise og velsigne. Det kan brukes med Gud/Jesus både som subjekt og objekt. Det er en veldig personlig lovprisning siden den har en så tydelig jeg-stemme og referer til de konsekvensene møte med barnet har for Simeon selv: Nå kan jeg faktisk dø. Eller mer poetisk uttrykt: ”Nå lar du din tjener fare herfra i fred.” Den tydelige referansen i GT finnes i Jes 52,3–10 som kan være en god meditasjonstekst i prekenforberedelsene. Denne delen av Simeons lovsang er ikke mulig å generalisere sånn helt uten videre; de fleste av oss dør ikke umiddelbart som en konsekvens av åpenbaringen. Likevel ligger det en veldig sterk eksistensiell nerve i uttrykket: Har jeg nå sett det jeg behøver å se før jeg dør? Har jeg sett nok?

Så henvender Simeon seg til Maria. – *romfaia* er et gresk ord for et langt, barbarisk sverd (i motsetning til de kortere romerske sverdene), og det brukes bare her og i Åpenbaringsboken. Simeons ord er den første tydelige indikasjonen på at Maria forberedes på en byrdefull morsrolle; sverdet gjennom hjertet er en metafor for sorg.

NÅ KAN JEG DØ

Den gamle og gudfryktige mannen Simeon hadde nesten sett nok. Det var noe som manglet, ikke fordi hans appetitt på opplevelser var så stor, men fordi Den hellige ånd hadde gitt ham et løfte. Kanskje hadde aldri Simeon vært utenfor Jerusalem og den hellige bys nærmeste omkrets. Og i sin alderdom hadde han en spesiell grunn til å unngå utflukter og å holde seg tett ved

tempelet. Han var blitt lovt å få se den lovede Messias før han skulle dø. For Simeon var det trolig en selvsagt ting at Jerusalems tempel var det beste stedet å vente. Her var han i sentrum av den jødiske gudsdyrkelse og forventning. Hit kom da også Josef og Maria med det lille, nyfødte barnet. Jeg synes jeg ser den gamle mannen rekke fram armene og si: ”Kan jeg få holde ham?” Det er et barn som kommer med Guds løfter.

NÅR KAN JEG DØ?

Før var det vanlig at mennesker angret på ting de hadde sett, hørt og gjort. I dag er det mer vanlig at vi angret på det vi *ikke* har sett, hørt og gjort. Det kan være minst to grunner til denne dreiningen for vår anger. For det første kan det hende at anger og skyld generelt har dårlige kår i en velutviklet og positivistisk kultur. For det andre har teknologi og velstand utvidet våre muligheter for opplevelser dramatisk. Spørsmålene som stilles er disse: Hvor mye mer kan jeg rekke? Hva må jeg for all del ikke gå glipp av? Når har jeg sett nok? Det rare er at det er når vi nærmer oss Simeons alder, at vi tenker vi skal få gjort alt det vi ikke rakk. For da blir vi jo pensjonister.

Etter som årene går blir utopien om å rekke alt mer og mer umulig. Kanskje skulle vi allerede ganske tidlig i livet øvd oss på å skille mellom det som er fint å se, og det som er nødvendig å se. En generell appetitt på livet står ikke nødvendigvis i veien for det viktigste. Guds gode skapergaver blir virkeliggjort som gode gaver når vi bruker dem. Men all Guds overrådighet kan ikke presses inn i ett enkelt menneske. I det øyeblikk jeg virkelig prøver å få med meg alt på en gang, risikerer jeg å miste det meste. For Simeon var et enkelt syn nødvendig: Frelseren.

Fortanker/Ettertanker

- Hva lengter du mest etter å se?
- Kan barnet/Jesus gi deg noe av det du lengter etter?
- Hva skulle til for at du selv kunne si: Nå kan jeg fare herfra i fred?

Lykke til!

SJUR ISAKSEN
SOKNEPREST I URANIENBORG
S1349@KIRKEN.NO

NYTTÅRSAFTEN

31. DESEMBER 2018

Prekentekest: Matt 11,25–30

Lesetekster: Klag 3,22–26 / 1 Joh 1,5–7

Liturgisk farge: Hvit

TIL DAGEN

Nyttårsaften har sine tekster som vi skal ta en noe nærmere titt på i denne kommentaren. Men det er også mulig å bruke minnedag sine tekster. Det er tekster preget av sorg, død og håpet om det evige liv, og det foreligger en kommentar om denne dagen, skrevet av undertegnede i LK 17/18. Om man velger å bruke tekstene for nyttårsaften: Vi beveger oss i et landskap som mer enn sneier tekster vi bruker i gravferdsliturgien i Den norske kirke. Jeg kommer dog ikke til å fokusere på døden i denne kommentaren da jeg mener at kommentaren for minnedag tar for seg dette i tilstrekkelig grad til å ivareta inspirasjonen i den retningen. Mitt overordnede spørsmål i denne kommentaren er: Hvordan skal vi bruke disse tekstene i gudstjenesten til å forkynde livet og nye begynnelse?

TIL TEKSTENE

I GT-teksten er vi i Klagesangene, i tredje sang. Oppbyggingen av hele boken er etter hebraiske bokstavsanger hvor første moment i hver sang begynner på *alef*, neste moment på *bet*, og så videre helt frem til siste moment – som da begynner på *tav*. Perikopen tør være kjent fra 1. tekststrekke i gravferdsliturgien. Dikteren setter sitt håp til Herrens nåde og barmhjertighet og sier at det er godt å være stille og vente på hjelp fra Herren.

I epistelteksten, i Johannes' første brev, handler det om lyset, å leve i lyset, for da lever vi med Gud, og at motsetningen er å lyve og ikke følge

sannheten.

Evangelieteksten er hentet fra Matteusevangeliet og har i Bibelselskapets oversettelse fått overskriften *Sønnen gir hvile*. Jesus ber en bønn til Far og priser Far for å ha skjult for de vise og åpenbart for de umyndige små *dette* (v 25). *Dette* refererer til hensikten ved Jesu gjerninger – offentlige handlinger som vekket både anstøt og glede, og ikke alle forsto at det han kom med, var Guds absolutte åpenbaring – derav kontrasteringen mellom de vise og de umyndige små. De *vise og forstandige*, som er frasen som brukes i v 25 om dem som gjerningene er skjult for, har før Jesu tid hatt en svært positiv klang med henvisninger til religiøse ledere. Det er med det de minste som har forstått hensikten med Jesu gjerninger: Jesus er Messias. Videre kommer Jesus med en invitasjon, en invitasjon jeg for egen del siterer i v 49 av 50 gravferder: *Kom til meg, alle dere som strever og bærer tunge byrder, så vil jeg gi dere hvile*.

TIL PREKENEN

Vitnesbyrd: Jeg liker ikke nyttårsaften

Jeg er relativt ung. I skrivende stund er jeg i 20-årene. Dog, når du leser denne teksten på trykk kan jeg ikke skryte av det lenger (kanskje på trykk, i og med at jeg bruker ordet *dog* helt uten ironisk distanse). Men det jeg har veldig friskt i minne, er planene for nyttårsaften, både i tenårene og i studietida. Hvordan kvelden skulle bli så bra, at det var viktig å være akkurat på det og det stedet når det nye året kom, at dette var virkelig årets store festkveld. For meg ble det stort sett et sosialt antiklimaks. Etter hvert skjønte jeg at jeg mente at nyttårsaften var årets mest oppskrytete dag, en melankolsk dag hvor jeg stort sett var ganske innadvendt og grublende. Inntil dags dato skjønner jeg ikke helt hvorfor. Joda, et år er ugjenkallelig over etter denne dagen, men jeg vet jo at det året blir sømløst etterfulgt av et nytt år. Det er rart hvordan noen dager blir melankolske uten at man helt skjønner hvorfor. Jeg ble lettet da jeg fant ut at jeg ikke var alene om det, at den følelsen av å være ganske nedpå når storsamfunnet i form av både handelsstand og sosiale medier roper på partystemning, det er en følelse mange har.

Kollektiv glede i møte med egen melankoli

Jeg er glad for at våre tekster på nyttårsaftnen fungerer som et motsvar på nyttårsaftens festtoner – og det synes jeg skal løftes frem i gudstjenesten, både til dem som på nyttårsaftnen resonnerer sitt sjelsliv best med tekstenes preg, og for dem som får dem litt i fleisen fordi de er i feststemning på en dag de liker godt. Det jeg tror at vi alle kan kjenne oss igjen i på nyttårsaftnen, er at tankene våre enten bevisst eller ubevisst oppsummerer det året vi har lagt bak oss. Da er det lett at man kjenner mer etter enn vanlig på hvor skoen trykker. Og da, da er vi sårbare. Så møter vi tekster om å håpe på Herren – å vente på Herren – om at Gud er lys, og det lyset skal vi bevege oss i – om at vi kan komme til Jesus når vi strever.

Hvem kan komme til Jesus?

Alle! Reelt tidenes beste konklusjon på en preken, retorisk tidenes mest svulstige konklusjon på en preken. Den virker på mer enn én måte platt, som noe som man roper ut på et trosopplæringsarrangement for å forklare for barn at det ikke er noen aldersgrense på å være i kirka. For all del: Det er vakkert at alle kan komme til Jesus, men som setning er det en ubestridelig floskel, og i møte med mange voksne – og også mange ungdommer – kjenner jeg på at en sånn setning kan falle på steingrunn. Men la oss se hva som ligger bak denne konklusjonen i lys av vår evangelietekst for dagen: Slik Jesus fremstiller hvem Herren har vist sin sanne gjerning for, er den for nettopp de små – oss små, vi som snubler på minst ukentlig basis, vi som ikke fatter alle store linjer, vi som kjenner oss små og sårbare når vi skal prøve å zoome så kort ut at det i det store og hele er å se sitt eget liv under ett – for nyttårsmelankolikeren – for de som har hatt et tøft år – for dem som har det fint, men vet at sårbarheten er en følgesvenn. Som Hans Kvalbein oppsummerer vår evangelietekst i sin *Fortolkning til Matteusevangeliet* (1998): *Jesus er den eneste som ikke bare kjenner Faderens hjerte, men som også kan åpne veien dit inn for menneskene.* Livet og de nye begynnelse våre starter her. Idet 2019 melder sin

ankomst som en verdslig fortsettelse, vil Jesus, akkurat som i 2018, være der for dem som strever og bærer tunge byrder. I håp om nye begynnelse, i håp om lys i våre personlige mørketider.

SALMEFORSLAG

24 Velsigna du dag over fjordan. Trygve Hoff's fenomenale julesalme tar for seg nerven som vi lever i, og bærer et budskap som vi klarere kan se når vi gjør opp en slags status på slutten av året: Velsign vår hverdag, velsign håpet, velsign de evige ordene – og velsign folka.

86 Navnet Jesus blekner aldri. Tidens tann blir unektelig ekstra tydelig i det året skifter nummer. Noe står igjen uansett tid: Jesus som vårt lys i livets omskiftelige og tidvis kronglete landskap. Radioprogrammet *Salmer til alle tider* kåret for øvrig David Welanders salme til den beste fra det forrige århundret.

839 Ingen tid så fylt av minner. Norsk Salmebok 2013 har fem salmer under kategorien *Årskiftet*. Jeg vil gjerne løfte frem denne perlen av duoen Eyvind Skeie og Egil Hovland. Minnene som fyller årets siste dag i det Skeie skildrer som *grenselandet*, klagene, bønner og uroen som møter hvor fantastisk fylt av håp fremtiden er: *I den mørke vinternatten lyser håpets klare stjerne. Aldri var vår jord alene. Aldri var vi uten håp.*

ESPEN DAHLGREN DOKSRØD
KAPELLAN I NEDRE EIKER MENIGHET
ESPENDD@GMAIL.COM

NYTTÅRSDAG / JESU NAVNEDAG

1. JANUAR 2019

Prekentekest: Matt 18,19–20

Lesetekster: Sal 72,17–19 / Rom 10,8b–13

Liturgisk farge: Hvit

TIL DAGEN

Vi går inn i det nye året i Jesu navn! Etter jødisk tradisjon skal guttebarnet omskjæres og få navn den åttende dagen etter fødselen. Og fordi den åttende dagen etter julaften er den første dagen i det nye året, er dette også Jesu navnedag. Som elementer i gudstjenesten kan det legges til rette for skriftemål og Jesusbønnen: *"Herre Jesus Kristus, Guds Sønn, forbarm deg over meg, en synder!"* (Jfr. Mark 10,47)

Herrens vidunderlige navn det vil jeg love
Herrens vidunderlige navn det vil jeg prise
Herrens vidunderlige navn vil jeg opphøye
Herrens vidunderlige navn er over alle andre navn
Du er konge; Du er Herre; Du regjerer over alle andre navn¹

TIL TEKSTEN

Vår tekst er knyttet til en lengre samtale mellom Jesus og disiplene om "Hvem er den største i himmelriket?". Jesus kaller til seg et lite barn og stiller det "midt iblant dem" (v 1f); han legger ikke noe imellom da han beskriver hva som hadde vært bedre enn å lokke til fall "en av disse små som tror" (v 6ff); de små skal ikke bli foraktet (v 10); vår himmelske Far vil ikke at en eneste av dem skal gå fortapt (v 14), men at vi skal vise omsorg for våre søsken i menigheten (v 15f) der hver enkelt får myndigheten til å tilsi syndenes forlatelse på Guds og fellesskapets vegne (v 18).

Ut fra disse forestående versene er det etter min mening lettere å forstå at Jesu løfte om bønnhø-

relse (v 19) gjelder forbønn tilknyttet omsorgen for en fallen bror. Jesu nærvær og tilgivelse tilsies over oss angrende syndere der hvor mennesker samles i Jesu navn, og synden "som så lett fanger oss inn", (Hebr 12,1) forlater oss. "Etter vår Herre Jesu Kristi ord og befaling tilsier jeg deg alle dine synders nådige forlatelse i Faderens, Sønnens og Den hellige ånds navn." Og dermed, med løftet om sin tilstedeværelse, er vi tilbake til utgangspunktet: ved å tilkjenne at han selv "er midt iblant dem" (v 18) tar Jesus selv på seg rollen som et lite barn. Et ekko fra julenatt med enda et bilde på Jesu ydmykhet (Jfr. 11,29; 21,5) og Guds rikes omkalfatring av verdens selvfølgeligheter (1 Kor 1,27).

Alle menn og kvinner, unge og gamle løft opp
hjerterets sang

Alt som kan puste, alt som beveges løft opp Herrens navn

Fra den minste celle til de største galakser pulserer liv som lovpriser deg

Jesus! Det navn som rager over alle navn

Jesus! Det navn som rager over alle andre navn²

TIL PREKENEN

Det er vår bane her på toppen av verden at vi fortolker utsagn som "å be om noe" og "å få", som om det skulle handle et materielt gode, en synlig endring eller noe annet begripelig og håndfast. Nærmest som ved et trylleslag! Men her er vi ved evangeliets kjerne: "Hver den som påkaller Herrens navn, skal bli frelst." (Rom 10,13)

Vi samles ikke om loven, men i Jesu navn. Og vi er ikke samlet i kraft av oss selv, men fordi Guds nåde er tiltrekkende. Inn i et nytt år holder vi fast på frelsen i Jesu navn, nærmest i protest mot alt det som i vår hverdag og i vår verden stadig krever. Og vi skal gi, av glede og oppriktighet, men ikke i kraft av oss selv, men fordi Guds nåde er tilstede. Derfor skal vi fortsette å samles søndager, også dette året. Vi repeterer våre gudstjenester; vi synger våre sanger; vi ber våre bønner; vi døper våre barn – ikke i kraft av oss selv, men fordi Guds nåde skal gjøres tilgjengelig, i Jesu navn.

Herre ditt navn hvor herlig det er. Herre ditt navn vil vi elske

Det er en salve og du er oss nær. Alltid vil du være der.

Immanuel. Guds offerlam. Vår konge stor. Hvor herlig er ditt navn!

Vi vil prise dette navnet og vi gir

All vår lovsang og vår hyllest til evig tid

Vi vil prise dette navnet med vår sang

Som en takk fra våre hjerter gir vi nå vår pris til Jesu navn

SALMEFORSLAG

Inn: Herre Gud ditt dyre navn og ære (1)

Mellom: Navnet Jesus blekner aldri (86)

Etter: Jeg tror på jordens forvandling (899)

Nattverd: Jesus Guds son du ljøs i mitt indre (635)

Ut: No stig vår song vår takk til Gud (854)

¹ Christiansen *Herrens vidunderlige navn fra Lovsanger for en ny generasjon* (1996).

¹ Myntevik *Det navn som rager* fra *Sentrum* (2005).

¹ Wennemo *Herre ditt navn* fra *Du er Gud* (2007).

TORSTEIN EIDEM NORDAL
SOKNEPREST I BOGAJELL
TN344@KIRKEN.NO

KRISTI ÅPENBARINGSDAG

6. JANUAR 2019

Prekentekest: Joh 12,42–47

Lesetekster: Jes 51,4–8 / 2 Kor 4,1–6

Fortellertekst: Matt 2,1–12

Liturgisk farge: Hvit

Åpenbaringstiden er en gave og et kall til alle forkynnere, en tid hvor vi skal fokusere på Gud misjon – Missio Dei – og kallet til å ta del i denne misjonen i dag – lokalt og globalt. For dem som ønsker mer bakgrunnsstoff og innspill til hvordan markere åpenbaringstiden, kan det være nyttig å lese misjonale tips som vil legges ut på bl.a. på www.kirken.no/smm. Se også: <https://kirken.no/nb-NO/SMM/nyhetsartikler/misjon-i-åpenbaringstiden/>.

Guds misjon – Missio Dei – handler både om evangelisering og om diakoni. I Kirkemøtevedtak KM 07/12 ”Misjon til forandring” slås det fast at misjon kommer til uttrykk gjennom evangelisering, diakoni, dialog og økumenikk. Videre står det: *”Misjon er hele den globale kirke sitt felles oppdrag, og er en dimensjon ved kirken sin virksomhet, ikke bare en konkret aktivitet, - men handler om hva det vil si å være kirke. (...) Slik vi blir døpt på grunn av dåps-/misjonsbefalingen blir vi også døpt til selv å ta del i denne. Vi har som kristne en identitet som ’personer som er sendt.’”*

Om vi skal vende oss konkret til dagens tekst på Kristi åpenbaringsdag, vil vi finne at misjonsaspektet, også slik det forstås av Den norske kirke, er med, og at teksten er båret av et varmt hjerte, men samtidig en fortvilelse i forhold til mennesker som ikke ser det åpenbare.

Dagens tekst løfter fram Guds universelle frelsesplan i oppspillet til det store påskedramaet. Vi leser om dem som så og likevel ikke bekjente. Vi leser om Jesus som spiller ut sin desperasjon i

møte med sin samtid. Han mumler ikke fram noen ord. Nei, han roper ut budskapet sitt: *”Jeg er ikke kommet for å dømme verden, men for å frelse verden.”* Det er som om han sier: Hva er det dere venter på? Hva trenger dere for å våge det siste skrittet?

Hvorfor er Jesus så voldsom? Kan hende han også ble utålmodig. For Johannesevangeliet som helhet kan forstås som en fortettet fortelling om forholdet mellom, på den ene siden, datiden rettroende (jødene) og, på den andre siden, Jesus som forkynte samtiden et nytt evangelium: Evangeliet om Guds frelse i Kristus. Kanskje nok er nok også for Jesus?

På det tidspunktet vi vikles inn i fortellingen, er vi nesten på slutten av den delen av Johannesevangeliet hvor underfortellingene er å finne, og i versene 42 – 47 i kapittel 12, som er vårt fokus her, har teksten i Bibelselskapets nyeste bibeloversettelse fått overskriften ”vantro og dom”. Her samles trådene i framstillingen så langt, og konklusjonen trer fram. Vi får vite hvem Jesus er, og hvorfor Han er kommet til verden: Hvem Gud er og relasjonen til Kristus. Vi fornemmer påskens budskap mellom linjene: Guds kjærlighet, Kristi stedfortredende død og frelsen. Ja, teksten synes å være bygd opp rundt tre dikotomier: Tro og frykt, lys og mørke, dom og frelse.

TRO OG FRYKT

I versene 42–43, er det tydelig på at datidens sekulære ledere, rådsherrere, hadde tiltro til Jesu forkynnelse. De lot seg overbevise av ham. Men de religiøse lederne satt med fortolkningen av den rette tro og dermed makt over menneskers liv. Det kan synes om som det er på denne bakgrunn at de sekulære lederne likevel velger ikke å bekjenne troen på Jesus. Det kan synes som om deres respekt, ja, kanskje til og med frykt, for de åndelige lederne trumfer deres personlige overbevisning.

Bibelteksten selv sier at årsaken til fornektingen av Jesus som rådsherrere foretar, handler om at de vil ha ære fra mennesker framfor fra Gud. Ordet ære – *doxa* – blir dermed et nøkkelord i teksten. De sekulære lederne vil ikke ofre den horisontale dimensjonen – alt det verden kan

bidra med. De fornektet i stedet den vertikale dimensjonen, Gud som sendte sin Sønn til jorden for at verden kunne bli frelst ved Han.

LYS OG MØRKE

I versene 44–46 er det verd å merke seg Jesu bruk av ordet jeg/meg. Hele syv ganger peker Jesus på seg selv. Men bruken av ordet jeg/meg står hele tiden i en relasjon til ham, m.a.o. Gud. Når Jesus snakker om seg selv, speiler Han seg i Gud selv. Dermed løfter denne teksten fram relasjonen mellom Sønnen og Gud på en måte som får oss til å se den indre sammenhengen i guddommen. Sønnen og Herren er ett, og de uttrykker hver på sin måte særpreg ved guddommen. Samtidig fremkommer det tydelig i teksten at Jesus forkynner med den autoritet Gud selv har gitt Ham. Denne autoriteten som har brakt lyset, ja, frelsen, til menneskene.

DOM OG FRELSE

Teksten på Kristi åpenbaringsdag konkluderer med et løftesord: *”Den som hører mine ord og ikke holder fast på dem, dømmer ikke jeg. For jeg er ikke kommet for å dømme verden, men for å frelse verden.”* I dette ordet blir det tydelig for leseren og tilhøreren at Jesu misjon, oppdrag i verden, handler om både å tro på Gud og ordene Jesus forkynner og å holde fast på dem. Det blir samtidig tydelig at dette er et tilbud – ikke et krav om blind etterfølgelse. I dette ser vi spor av Jesu forkynnergjerning og konsekvensene for dem som følger dem, og et frampeik med tanke på den død og oppstandelse han skulle ta på seg. Frelsen gis av nåde og tas mot av den enkelte i tro.

KRISTI ÅPENBARINGSDAG OG MISJON

Teksten fra Johannesevangeliet på denne Kristi åpenbaringsdag er dermed både et kall til å følge Jesus og et kall til å stå i tjenesten med ham i ord og gjerning for å dele med våre medmennesker kjernen i evangeliet: Ved å følge Jesus går vi fra død til liv, fra mørket til lyset, fra frykt til tro. Ved å dele vår tro, ved å gjøre godt mot medmennesker og ved å være i dialog med dem står vi i tjenesten sammen med den treenige Gud slik

at mennesker kan få oppleve frelsen i Kristus. Se også teksten i 2 Kor 4,1–6.

Så handler ikke frelsen om at alt ordner seg og at livet skal leves uten smerte. Frelsen handler om å komme hjem til Gud. Det er som om vi hører det sies: *”Kom inn til fellesskap, kom inn til frelsen, kom inn. Kom hjem.”* For å låne ordene fra en av Sissel Kyrkjebøs sanger: *”Så må du nok takle å snuble og vakle. Og kjempe med lengsel i vind og i regn. Og når mørket vil ta deg, eie og ha deg. Kom hit ned bak åsen, du er velkommen hjem. Du kan bli her så lenge du vil, du er velkommen hjem.”*

JES 51,4–8

Denne tekstgjennomgangen har særlig hatt fokus på prekenteeksten fra Joh 12,42–47. Samtidig er det i denne betraktningen verd å nevne GT-teksten, og da i særdeleshet vers 5 hos profeten Jesaja. Her ser vi hvordan Guds frelse kobles opp mot Guds rettferd. En rettferdighet som i vår tid kommer til syne bl.a. i ”Plan for diakoni” i Den norske kirke. Kampen for rettferdighet får dermed soteriologiske overtoner – og da ikke bare enkeltindividets frelse, men Guds skapnings frelse. Frelsen blir dermed ikke bare et mål ”der framme”. Frelsen blir sirkulær, og den immanente Gud står fram midt i vår verden – her og nå.

2 KOR 4,1–6

2 Kor 4,1–6, som er en av lesetekstene denne søndagen, er også en sterk misjonalt tekst, en tekst som løfter fram frelsen og den diakoni – tjeneste for andre - som finner sted når vi kan speile Kristus i våre medmennesker og i forkynnelsen av Kristus.

Om vi til slutt våger oss litt utenfor teksten og går til vers 7, vil vi kunne lese trøstende ord for alle dem som kjenner at oppfordringen – ja, nærmest kravet, om å dele troen med ”Gud og hvermann” - sliter oss ut. Vi skal få kunne hvile i at Gud selv vil gå med oss, og at budskapet, skatten vi deler med andre, ikke er å finne i oss, men i Gud selv. Dette til trøst og oppmuntring.

SALMESEDDER

- 101: Kristus er verdens lys
- 92: Den store stjerna
- 99: Jesus från Nasaret
- 433: Da Herren kom til denne jord
- 674: Pris være Gud
- 90: Fager er den himmel blå eller
- 104: I et skur ved Betlehem
- 688: Go tell it on the mountains

VETLE KARLSEIDE
MISJONS- OG DIAKONIRÅDGIVER,
BJØRGVIN BISPEDØMME
VK267@KYRKJA.NO

PRIORITY

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, sokneprest Kjersti Gautestad Norheim og praktikumsleder Fredrik Saxegaard. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>